

ETNİK ÇATIŞMALARDA GÜÇ KULLANIMI

The Usage of Force in Ethnic Conflicts

Muzaffer Ercan YILMAZ*

ABSTRACT

This article aims to provide an analytical discussion on the utility of the use of force in cases of ethnic conflicts that seem to have replaced the ideological clashes of the Cold War as the main source of current conflicts. The study focuses on both international forces, specified as United Nations peacekeeping forces, and national ones. It reveals that although the use of force has some positive functions in preventing deadly ethnopolitical conflicts and initiating a peace process, such conflicts cannot be resolved through force only. In the resolution process, force is stressed to be complemented by multi-level peace building efforts.

Key Words: Ethnic Conflicts, Force, International Peacekeeping, Conflict Prevention, Conflict Resolution.

ÖZET

Bu makale, Soğuk Savaş sonrası dönemde barışı tehdit eden yeni tehlike odaklarından biri olan etnik çatışmalarda güç kullanımı sorunu üzerine analitik bir tartışma sunmayı amaçlamıştır. Çalışmada, hem Birleşmiş Milletler barış güçleri olarak spesifikleştirilen uluslararası güçler, hem de ulusal güçlerin fonksiyonları tartışılmıştır. Değerlendirme ve tartışmalar ışığında, etnik çatışmaların önlenmesi ve etnik barışın tesisi sürecinde gücün bazı pozitif fonksiyonlarının bulunduğu, ancak etnik uyuşmazlıkların sadece güç temelinde çözümlenemeyeceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda, etnik barışı tesis sürecinin gerektiğinde makul düzeyde güç kullanımını da kapsayan, ancak mutlaka çok yönlü bir temelde gerçekleşmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Etnik Çatışmalar, Güç Kullanımı, Birleşmiş Milletler Barış Güçleri, Uyuşmazlık Çözümü.

Giriş

Soğuk Savaşın sona ermesi ve süper güç çatışmalarının bariz şekliyle ortadan kalkmasının ardından dünya barışını tehdit

eden temel tehlikelerden biri de, çoğu ulus-devlet sınırları içerisinde gerçekleşen etnik çatışmalar olarak karşımıza çıkmıştır. Bir yandan uluslararası entegrasyon ve karşılıklı

* Doç. Dr. Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi, İİBF, Bahkesir Üniversitesi, Bandırma Tel: 0266-7143575 (116) Faks: 0266-7143577 E-posta: muzaffer_ercan@yahoo.com

işbirliği artarken, dolayısıyla devletler arası çatışma riski azalırken, diğer yandan sınır içi etnik çatışmalar artma trendi göstermektedir. Ulusların entegrasyonu ve ulus içi dağılma, biraz da çelişkili bir gelişme olarak Soğuk Savaş sonrası döneme damgasını vurmuştur. Nitekim Birleşmiş Milletler (BM) verilerine bakıldığında da, Soğuk Savaş sonrası dönemde BM'in müdahalede bulunduğu açık uluslararası çatışma sayısı yalnızca 3 iken, bu sayının etnik çatışmalar için şu an itibarıyla 47 olduğu görülmektedir. (bkz. <http://www.un.org>)

Etnik çatışmalar genellikle çok nedenli ve karmaşık sorunlardır. İç dinamikler dış etkenlerle sarmal ve iç içedir. Global ölçekte cereyan eden değişik etnik çatışmalar kendi koşullarına göre farklılıklar gösterebilirler de, bazı ortak paydalara da sahiptirler. Çoğu kez bu çatışmalar, etnik kimliği ifade serbestisinin yerel otoritelerce sınırlandırılması; yasal, ekonomik ve kültürel ayrımcılık, elverişsiz ekonomik koşullar, ulusal kaynakların etnik gruplar arasında adil olmayan dağılımı, çeşitli nedenlerle etnik gruplara verilen dış destekler, merkezi otoritenin zayıflaması ya da çökmesi ile aşılmamış tarihsel travmalar etkenleriyle pozitif ilişki halindedir. (Yılmaz; 2006:17-30; Yılmaz; 2007:7-42)

Bu karmaşık yapıya rağmen uygulamada etnik çatışmaların genellikle güç kanalıyla “çözölmeye” çalışıldığı gözlenmektedir. Bu, ulusal düzeyde dominant etnik grup ya da grupların silahlı güçlerini “problemlili” gruplar üzerine göndermesi, uluslararası düzeyde ise, çatışan taraflara BM barış güçlerinin müdahale etmesi şeklinde gerçekleşmektedir.

Ancak acaba etnik sorunlar gerçekten güç kanalıyla çözümlenebilmekte midir? Yoksa güç kullanımı bu sorunları daha da alevlendirici bir etki mi yapmaktadır? Güç kullanımının genel olarak etnik sorunlara yansımaları nelerdir? Bu yansımalar ne ölçüde olumlu ya da olumsuzdur?

İşte bu temel sorunlar ekseninde bu makale, etnik çatışmalarda güç kullanımı konusu merceğe altına almayı amaçlamıştır. Bu çerçevede, öncelikle uluslararası güç kullanımı konusunu ele alınacak ve bunu izleyerek ulusal güç kullanımının etkileri tartışılacaktır.

ULUSLARARASI GÜÇ KULLANIMI

Etnik çatışmalar çoğu kez sadece taraflarını bağlamakla kalmaz. Yerel sınırlar içerisinde cereyan eden bir “iç sorun” olmanın ötesine taşarak, hızla uluslararası barış ve güvenliği tehdit edici bir düzeye tırmanabilir. Bu durum, yerel bir çatışmanın belli bir bölgeye sığmaması ve daha da yayılma eğilimine girmesi, değişik uluslararası destekler nedeniyle uluslararası polarizasyona neden olması, ya da “örnek etkisi” yaratarak benzer hareketleri dünyanın çeşitli bölgelerinde cesaretlendirmesi şeklinde olabilir. Kimi zaman da çatışan tarafların bir üçüncü taraf müdahalesi olmaksızın çözüme ulaşma şansları kalmayabilir. Birbirlerini karşılıklı olarak yıpratma sürecine giren taraflar arasında bir üçüncü tarafın tampon bir güç olarak girmesi, çatışan taraflar arasında fiziksel şiddetin önlenmesi ve barış yolunun açılması bakımından adeta bir zorunluluk haline gelebilir.

İşte bu durumlarda etnik çatışmalara uluslararası toplumun genellikle müdahalede bulunduğu ve bu müdahaleyi de çoğu kez BM barış güçleri kanalıyla gerçekleştirdiği gözlenmektedir. Ulus-devletlere göre daha tarafsız bir konumda bulunan ve ana amacı uluslararası barış ve güvenliği sağlamak olan BM, bir üçüncü taraf olarak çatışan taraflarca da genellikle güvenilir olarak algılanmaktadır. Bu nedenle bölgesel örgütlere ve ulus-devletlere oranla, soruna daha kolay “kabul edilebilir” bulunmaktadır. Öte yandan “meşru müdafaa” (self-defense) halleri dışında uluslararası hukukça meşru sayılan güç kullanımı da, yalnızca BM kanalıyla gerçekleştirilen güç kullanımıdır. Nitekim BM Şartının 2/4 maddesi güç kullanımını bir uluslararası politika aracı olarak yasaklarken, 51. madde, sadece bir açık saldırı karşısında BM Güvenlik Konseyi gerekli önlemleri alana kadar savunma amacıyla güç kullanılabilceğini hükme bağlamıştır (bkz. BM Şartı madde 2/4 ve 51). Bu yüzden, “uluslararası güç kullanımı”, bu makalede “BM barış güçleri” şeklinde spesifikleştirilmiştir.

BM barış güçleri olağan koşullarda BM Şartının pasifist tedbirleri öngören 6. bölümü çerçevesinde tesis edilmekte ve çatışma bölgelerinde konuşlandırılmaktadır. Bu nedenle söz konusu güçler, normalde tarafsız, hafif silahlı ve meşru müdafaa dışında güç kullanma yetkisine sahip bulunmayan bir konumda görev yapmaktadırlar. Ayrıca 7. bölüm çerçevesinde oluşturulan barış güçlerinin çatışma bölgelerinde görev alabilmeleri, çatışan meşru tarafların rızaları unsuruna bağlı bulunmaktadır. Tarafların izni olmaksızın bu güçlerin kendi başlarına göreve başlamaları hukuksal açıdan mümkün değildir.

Bununla birlikte, Milletler Cemiyeti Konvansiyonundan farklı olarak BM Şartının 7. bölümü, uluslararası barış ve güvenliğin ciddi bir biçimde bozulması halinde zorlayıcı tedbirler alınmasını öngördüğünden, kimi barış güçlerinin de bu çerçevede oluşturulduğu gözlenmektedir. Bu durumda barış güçleri güç kullanabilecekleri gibi tarafların rızası olmaksızın da çatışma bölgelerine görev yapabilmektedirler.

Dolayısıyla barış güçleri çatışan tarafların davet ve istekleriyle soruna müdahalede bulunabilecekleri gibi, BM Güvenlik Konseyi'nin tek yanlı olarak buna karar vermesi sonucunda da göreve başlayabilmektedirler. Hatta uygulamada çatışan tarafların çoğunlukla üçüncü taraf müdahalelerine sıcak bakmadıkları, bu yüzden barış güçlerinin daha ziyade 7. bölüm çerçevesinde tesis edildikleri görülmektedir. Bunun ötesinde, Soğuk Savaş döneminde 7. bölüm çerçevesinde tesis edilen barış güçlerinin kimi durumlarda etkin görev yapamadıkları, örneğin 1974'te Kıbrıs'ta ya da 1982'de Lübnan iç savaşında yabancı müdahaleleri önleyemedikleri gözlenmiş ve bunlardan alınan derslerle Soğuk Savaş sonrası dönemde anılan güçlerin ağırlıklı olarak 7. bölüm çerçevesinde tesis edilmeleri söz konusu olmuştur. (Yılmaz; 2005:15) Bu eğilim halen devam etmektedir.

Etnik Çatışmalarda BM Barış Güçlerinin Pozitif Katkıları

Hukuki dayanakları ne olursa olsun, etnik uyuşmazlık çözümü sürecinde BM barış güçlerinin yadsınamaz bazı pozitif fonksiyonları bulunmaktadır.

Bunların başında çatışan tarafların ayrılması ve fiziksel şiddetin önlenmesi gelmektedir. Tarafların sıcak çatışma içinde bulunmaları halinde, tarafsız bir gücün araya girerek bir tampon bölge oluşturması ve bu sayede en azından fiziksel şiddeti önlemesi, barışa giden yolda atılabilecek bir ilk adım niteliğindedir. Çünkü fiziksel şiddet önlenmeden, anlaşmazlık konularının ele alınması ve sorunların altta yatan nedenleri üzerine yapıcı girişimlerde bulunulması imkânsızdır. Fiziksel şiddetin durdurulması, tarafların uğrayabilecekleri kayıpları önlemenin yanı sıra, onları aynı zamanda çatışma içinde olmanın yarattığı duygusal atmosferden de uzaklaştırabilmekte ve daha sakin bir ortamda sorun üzerine yeniden eğilmelerine yol açabilmektedir. Aksi halde, sıcak çatışmalar devam ederken kendilerini çatışmanın yarattığı duygusal atmosfere kaptıran tarafların mantıklı bir biçimde hareket etmeleri mümkün olmayabilmektedir. Bugün dünyanın çeşitli bölgelerinde aktif 82.000'in üzerinde barış gücü personeli bulunmakta ve bunların çoğu da etnik çatışmalarda görev yapmaktadır.

Fiziksel şiddeti önlemenin ötesinde, BM barış güçleri barış süreci için taraflar arası görüşmeleri başlatabilmekte ve bu amaçla "güvenli bölgeler" (safe areas) oluşturabilmektedir. Söz konusu bölgelerde çatışan taraf liderleri veya temsilcileri bir araya gelip sorunlarını tartışabilmektedirler. Elbette bu çabalar her zaman sonuç vermeyebilmektedir. Ancak yine de üçüncü bir taraf denetimindeki güvenli bölgeler, taraflar arası iletişime imkân sağlamakta ve bu sayede barış süreci başlatılabilmektedir. Örneğin Kıbrıs'ta BM denetimindeki Ledra Palace Otelı yıllarca bu amaçla kullanılmıştır. Henüz

uyuşmazlığın çözümü yönünde pozitif bir sonuç elde edilemese de en azından taraflar gerektiğinde bir araya gelip sorunun tırmanmasını önleme yolunda ciddi adımlar atabilmişlerdir. Doğal olarak böylesi bir bölgenin yokluğu, bu imkanı ortadan kaldırmaktadır.

Üçüncü olarak BM barış güçleri, başlatılan bir barış sürecinin fiziksel açıdan sabote edilmesini de önleyebilmektedir. Çünkü ilk planda barış girişimlerinin tarafları tümüyle memnun etmesi mümkün değildir. Bazı kesimler barışı bir zayıflık, hatta bir ayıp olarak algılayabilir ve barış girişiminde bulunanları "hain" olarak görme eğilimine girebilir. Örneğin çoğu Filistinlinin, İsrail ile yapılan barış girişimlerini bu şekilde değerlendirmektedir. (Abu-Nimer; 1998:101) Bunun ötesinde bazı insanlar için çatışmanın varlığı, barıştan daha tatminkâr olabilir. Örneğin çatışma içindeyken bir amaç, bir birlik ruhu hisseden ve sivil yaşamda bunu bulamayacaklarını düşünen bireyler, çatışmanın sona ermesini arzu etmeyebilirler. Bazı bireyler, benzer biçimde, normal yaşamda elde edemeyecekleri statü ve emretme duygusunu çatışma içindeyken yaşayabilir ve bu değerleri kaybetmek istemeyebilirler. Yine bazı insanlar için çatışma, büyük kazanç kapıları yaratabilir ya da bu yönde bir beklenti oluşturabilir. Özellikle normal yaşamda ekonomik açıdan kaybedecek bir şeyi bulunmayan insanlar, çatışmayı yukarı yönlü bir sosyal mobilite aracı olarak görebilirler. Öte yandan silah, yiyecek, ilaç gibi kritik malların ticaretiyle uğraşan kesimler, barış zamanında elde edemeyecekleri yüksek kazançları çatışma ortamında elde edebilirler. Nihayet çatışma, siyasal gücün el değiştirmesi sonucu doğurabileceğinden, ayrıcalıklarını kaybet-

me olasılığı bulunan güç ve iktidar sahipleri her ne pahasına olursa olsun çatışmayı sürdürmek isteyebilirler. İşte tüm bu farklı cephelerden, birleşik veya ayrı ayrı ortaya konabilecek sabotaj girişimlerine karşı BM barış güçleri barış sürecini koruyucu bir fonksiyon üstlenebilir.

Dördüncü olarak, BM barış güçleri sadece fiziksel şiddeti önleyip barış sürecini başlatmak ve korumakla kalmayıp, barışın tesis edilmesine de (peace building) ciddi düzeyde yardımcı olabilmektedir. Bu bağlamda ortaya konan çabalardan bazıları şunları kapsamaktadır:

- Yerel seçimlerin adil ve düzenli bir biçimde yapılmasını gözetlemek. Eğer yerel otoriteler bunu başaramıyorsa, bizzat kendisi seçimleri düzenlemek ve yürütmek. Soğuk Savaş sonrası dönemde pek çok etnik çatışma bölgesinde, örneğin Nambiya'da, Mozambik'de, Angola'da, Kongo'da ve Doğu Timur'da olduğu gibi.

- Çatışma içerisindeki taraflardan silah toplamak veya teslim edilen silahları muhafaza ederek yeniden çatışma bölgelerine dönüşünü engellemek. Yine bu çerçevede, çatışma bölgelerine ülke dışından silah akışını bloke etmek, silah ve diğer savaş malzemesi ticaretini önlemek.

- Gönderilen insani yardımların (humanitarian aids) ihtiyaç sahiplerine ulaşmasını sağlamak, insani yardım ekiplerine yapılabilecek saldırı ve sabotajları engellemek. Tipik bir biçimde,

Somali'de, Ruanda'da, Liberya'da ve Sudan'da olduğu gibi.

- Merkezi otorite tesis edilene kadar yerel güvenliği sağlamak ve devlet fonksiyonlarının yeniden oluşturulmasına yardımcı olmak. Bosna Hersek'te, El Salvador'da, Liberya'da, Kongo'da ve Doğu Timur'da olduğu gibi.

- Barış sürecine katkı sağlayan uluslararası sivil toplum örgütleri (NGOs) ve arabulucu konumundaki birey ya da birey gruplarının güvenliklerini sağlamak, çalışmalarına yardımcı olmak.

- Çatışmalar sonucu tahrip olan ekonomik ve sosyal altyapının yeniden tesis edilmesine yardımcı olmak. Ayrıca bu amaçla dışarıdan gönderilen ekonomik yardım paketlerinin güvenli bir biçimde yerlerine ulaşmasını sağlamak. (Berdal; 2003; Seafino; 2005)

Görüldüğü üzere BM barış güçlerinin etnik çatışmalardaki fonksiyonları zaman içerisinde hem nicelik, hem de nitelik itibarıyla bir hayli artmıştır. Soğuk Savaş'ın bitimine kadar tipik görevi çatışan tarafların arasına girerek bir tampon bölge oluşturmak ve fiziksel şiddeti önlemek olan BM barış güçleri, bu tarihten sonra pek çok yeni fonksiyon üstlenerek özellikle barışın tesis edilmesine odaklanmışlardır. Bu amaçla yukarıda anlatım bulan çok sayıda yeni görev üstlenmişlerdir.

BM barış güçlerinin görev alanlarının genişlemesine yol açan etkenlerin başında, şüphesiz Soğuk Savaş'ın bitimiyle büyük öl-

çüde sona eren süper güç ideolojik çekişmeleri ve buna paralel olarak artan uluslararası işbirliği gelmektedir. Nitekim ilk BM barış gücünün tesis edildiği 1948 yılından 1988 yılına kadar olan Soğuk Savaş dönemi boyunca yalnızca 13 BM barış gücü oluşturulabilirken, bu sayı Soğuk Savaş sonrası dönemde hızla artarak günümüze kadar 63 rakamına ulaşmıştır.

Bunun dışında, Soğuk Savaş sonrası dönemin gerekleri de, BM barış güçlerinin daha fonksiyonel çalışmasını gerekli kılmıştır. Çünkü dağılan “iki modern çağ imparatorluğu”, yani Sovyetler Birliği ve Yugoslavya, uluslararası toplumun pek de hazırlıklı olmadığı etnik çatışmaları iyiden iyiye körüklemiştir. Yine Afrika’dan Güney Asya’ya yayılan özgürlük söylemleri, grup hakları yönündeki talepler, sayıları hızla artan iç savaşlar, fiziksel şiddeti önlemenin ötesinde barışı tesis etmeye yönelik daha kompleks barış operasyonlarını zorunlu kılmıştır.

Ayrıca bazı yerel çatışmalar sonrasında varılan barış antlaşmaları da kırılğan bir yapıya sahip olup, yürütülmeleri objektif bir üçüncü tarafın etkin gözetim ve denetimini zorunlu kılmıştır. Sırf bu amaçla dahi, Afganistan, Nambiya, Kamboçya, Angola, Haiti gibi ülkelere BM barış güçlerinin gönderilmesi gündeme gelmiştir.

İşte BM tüm bu gelişmeler karşısında barış güçlerinin revize edilmesi gereğinin farkına varmış ve adaptasyon sürecini hızlandırmak amacıyla 1992 yılında BM Barış Güçleri Departmanı (The UN Department of Peacekeeping Operations) adı altında ayrı bir birim oluşturmuştur. Kuruluşundan bu yana, anılan departman klasik barış operas-

yonları dışında, etnik çatışma yaşanan bölgelerde barışın nasıl tesis edilebileceği soruna daha fazla odaklanmış ve buna yönelik planlar geliştirme gayreti içerisinde olmuştur.

BM Barış Güçlerinin Zayıf Yönleri

Her ne kadar BM barış güçlerinin Soğuk Savaş sonrası dönemde sayıca ve nitelik itibarıyla genişlemesi, fonksiyonlarının artması, barış sürecinde bu güçlerin başarı şansını artırsa da, etnik çatışmaların çözümü bağlamında BM barış güçlerinin karşı karşıya kaldıkları ciddi bazı sıkıntıları da yok değildir. Bunları başlıca şu başlıklar altında özetlemek mümkündür:

Personel Sorunu

Öncelikle BM’in kapasitesi ile sayıları hala artma eğilimi gösteren etnik çatışmalar arasında giderek açılan bir fark göze çarpmaktadır. Şu an itibarıyla (Ocak 2008) BM Barış Güçleri Departmanı halen dünyanın çeşitli bölgelerinde aktif 20 barış operasyonu yürütmektedir. Üstelik yakın tarihlerde tesis edilen Burundi, Haiti ve Sudan’daki barış güçleri, yerel çatışmaların koşulları gereği genişletilmek zorunda kalmıştır. Bugün 82.000’i aşkın BM barış gücü görev yapmaktadır ve bu sayının 2008 yılı içerisinde daha da artması beklenmektedir. Dolayısıyla bu noktada ortaya çıkan en ciddi sorunlardan biri, artan personel ihtiyacının nasıl karşılanacağı sorunudur.

BM Şartına göre, uluslararası barış ve güvenliğin korunması için örgüte (BM’ye)

üye tüm ülkeler, güçleri oranında gerekli askeri ve sivil personeli örgüt hizmetine sunmakla yükümlüdürler. BM verilerine bakıldığında, ilk barış gücünün (UNTSO) 1948'de Filistin'de görevlendirilmesinden bu yana, yaklaşık 130 ülkenin askeri ve sivil personel katkısında bulunduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar tam olarak kaç kişinin görev yaptığına ilişkin net veriler bulunmamaktaysa da, geçtiğimiz 59 yıl boyunca yaklaşık 1.000.000 civarında personelin BM bayrağı altında barış güçlerince istihdam edildiği tahmin edilmektedir.

Bu yüksek düzey katkıya rağmen halen çözümlenememiş olan önemli bir sorun, özellikle askeri kapasiteleri yüksek ABD, İngiltere gibi ülkelerin BM barış güçlerine katılım konusunda isteksiz davranmalarıdır. Özellikle 11 Eylül 2001 saldırılarının ardından bu devletlerin ilgi alanları daha ziyade uluslararası terörizme kaymış ve uzun vadeli amaç, sınırları belli olmayan bu yeni tehlikeyi yok etmek olmuştur. Bu nedenle dış politikalarında, kendilerince terörizmi besleyen Afganistan, Irak, İran, Suriye, Sudan gibi ülkelere öncelik vermeye başlamışlardır. Bu yeni politikanın doğal bir sonucu olarak da, dünyada -deyim yerindeyse- jandarma rolü üstlenmek ve çıkarlarını doğrudan ilgilendirmeyen etnik çatışmalarda görev yapmak, pek çok güçlü Batılı ülkeye daha az cazip gelmeye başlamıştır.

Bunun ötesinde, özellikle Bill Clinton yönetiminden beri ADB, BM barış gücü operasyonlarını kendi üzerinde bir "ekstra yük" olarak değerlendirme eğilimine girmiş ve söz konusu güçlere katılım konusunda son derece titiz, hatta isteksiz davranmaya

başlamıştır. Nitekim bu çerçevede 5 Mayıs 1994 tarihinde uzun zamandır planlanan "Çok Taraflı Barış Operasyonları Üzerine 25 Nolu Başkanlık Kararı" (Presidential Decision Directive 25 on Multilateral Peace Operations- PDD 25) deklere edilmiştir. PDD 25, aslında Clinton'un 27 Eylül 1993'te BM Genel Kurulu'nda barış güçleri üzerine yaptığı bir konuşmanın kodifiye edilmiş ve genişletilmiş halini yansıtmaktadır. Anılan kararın BM barış güçlerine genel yaklaşımı, bu güçlerin kıt bir kaynak olduğu ve ancak belli koşullarda kullanılabileceği şeklindedir. Dolayısıyla ABD'nin de katılım konusunda seçici davranması gereğinin altı çizilmekte, bunun doğal olduğu ifade edilmektedir. Buna göre ABD'nin BM barış güçlerine katılımı ancak şu koşullarda gerçekleşebilecektir:

- Katılım, ABD çıkarlarını ilgilendirmeli ve ülkenin ulusal çıkarlarını genişletici nitelikte olmalıdır.
- Uluslararası barış ve güvenliğe ilişkin ciddi ve açık bir tehdit durumu söz konusu olmalıdır.
- Barış gücü operasyonları ile gözetilen amaçlar ve ulaşılması beklenen hedefler net bir biçimde ortaya konmalıdır.
- Operasyonları yürütecek kaynaklar yeterli düzeyde bulunmalı, ilgili tüm uluslar bu yönde yükümlülüklerini yerine getirmiş olmalıdır.
- Operasyonların başarısını ve sonuçlarını değerlendirmeye yönelik gerçekçi kriterler bulunmalıdır.

- Çatışan taraflar, barış güçlerinin çatışma bölgesine gelmelerine rıza göstermeli ve aralarında ateşkes hali olmalıdır.

Doğal olarak realitede bu koşulların hepsinin birden gerçekleşme olasılığı son derece düşüktür. Örneğin pek çok yerel çatışmada ne taraflar arasında bir ateşkes hali vardır, ne üçüncü taraf müdahaleleri sıcak karşılanır, ne de operasyonların sonuçları önceden tam olarak kestirilebilir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, BM Şartı uluslararası barış ve güvenliğin ciddi düzeyde bozulması durumunda üye ülkelerin ulusal şart koşmaksızın BM emrine güç göndermesini açıkça öngörmekte iken, ABD'nin bunun koşullarını tek taraflı olarak saptaması ve ulusal çıkar unsuru araması, uluslararası hukuk açısından çelişkili bir durumdur. PDD 25 bir bütün olarak değerlendirildiğinde, ABD'nin adeta BM barış güçlerine katılım konusundaki isteksizliğini meşrulaştırmaya yönelik bir karar olarak kendini göstermektedir. Uluslararası hukuk açısından sorunlu olsa da, ABD hegemon gücüne dayanarak böylesi bir karar almış, günümüze kadar da uygulamıştır. Nitekim geçtiğimiz yılın katılım paylarına bakıldığında, ABD'nin BM barış güçlerine katkı düzeyinin, yüksek askeri kapasitesine rağmen, ancak %1 oranında gerçekleştiği görülmektedir.

Ne yazık ki güçlü ülkeler arasında personel katılımı konusundaki isteksiz davranan tek ülke ABD değildir. Örneğin Rusya da kendi iç sorunlarını gerekçe göstererek BM barış güçlerine fazla destek vermemektedir. Nitekim yine geçen yıl rakamları baz alındı-

ğında, Rusya'nın BM barış güçlerine %1'in biraz üzerinde bir katkı sağladığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Avrupa Birliği ülkeleri %10 civarında katkı sağlamakla birlikte, Birliğin üye ülke sayısı (27) göz önüne alındığında, bunun yine düşük bir rakam olduğu görülmektedir. Japonya gibi bir gücün ise hiç personel katkısında bulunmaması, durumun ciddiyetini gözler önüne seren bir diğer çarpıcı örnektir. (UN Monthly Summary; 2007)

Dolayısıyla güçlü devletlerin BM barış güçlerini personel açısından destekleme konusunda isteksiz davranmaları, barış güçlerinin genellikle gelişmekte olan ülke personelelerinden oluşması sonucunu doğurmaktadır. Nitekim yine geçen yıl verilerine bakıldığında, en fazla BM barış gücü katkısında bulunan on ülkenin, Pakistan, Bangladeş, Hindistan, Etiyopya, Nepal, Gana, Nijerya, Ürdün, Uruguay ve Güney Afrika olarak sıralandığı görülmektedir. (bkz. The Clinton Administration's Policy on Reforming Multilateral Peace Operations; 1994) Fakat çoğu yoksul bu ülkelerin kaynakları sınırlı olup, ayrıca gönderdikleri personel de iyi eğitilmemiş bir konumda bulunabilmektedir. Yani nicel personel sıkıntısının yanı sıra, bir de "kalite" sorunu gündeme gelebilmektedir.

Askeri personel sıkıntısının dışında, yine personel konusunda kendini gösteren bir diğer önemli sorun da, karmaşık barış operasyonlarında askeri güçlerin dışında veya onları tamamlayıcı nitelikte çalışabilecek deneyimli ve yeterli uzman sıkıntısıdır. Özellikle barışın yeniden tesis edilmesi sürecinde çok sayıda uyuşmazlık uzmanına, bilgi ve beceri sahibi arabuluculara, psikologlara,

sağlık personeline, gelişme ve finans alanlarında uzman ekonomistlere, deneyimli yöneticilere ve adalet personeline ihtiyaç duyulmaktadır. Doğal olarak çok az insan ülkesindeki işini, düzenini bırakıp çatışma bölgelerine gidebilecek idealizme sahiptir. Üstelik BM'in bu insanlara sunduğu kaynaklar da, çoğu kez ülke koşullarından daha az tatminkâr olabilmektedir. Dolayısıyla az sayıda insan BM bayrağı altında çalışmayı tercih etmekte, edenlerin çoğu da elverişsiz ekonomik koşulların hâkim olduğu gelişmekte olan ülkelerden gelmektedir. Bu durumda da yine yeterlilik ve uzmanlık sıkıntısı söz konusu olabilmektedir.

Sonuç itibarıyla, BM barış güçleri hem askeri personel, hem de barış sürecinde görev yapabilecek diğer uzman personel yönünden ciddi sorunlarla karşı karşıyadır. Üstelik yakın gelecekte bu sorunlar daha da büyüyecek gibi gözükmektedir. Çünkü dünyanın çeşitli bölgelerindeki etnik çatışmalar artma trendi gösterirken, BM barış güçlerine katılım azalma eğilimi içerisindedir. (Ray; 2007) Bu; ihtiyaçlarla insan kaynakları arasında açılan alarm verici fark, BM barış güçlerinin başarı şansını zayıflatmakla kalmayıp, etnik çatışmaların çözümü bağlamında BM örgütünün gelecek potansiyeline ilişkin ciddi kuşku da yaratmaktadır.

Bütçe ve Finans Sorunu

Personel sıkıntısının yanı sıra, genişleyen ve sayıları artan barış gücü operasyonlarının finansmanı da bir başka sorunlu alanı oluşturmaktadır. Soğuk Savaş sonrası dönemde genel olarak baktığımızda, BM barış gü-

cü operasyonlarının yıllık ortalama 3 milyar Amerikan doları gerektirdiği sonucu ortaya çıkmaktadır. En son 1 Temmuz 2007–30 Haziran 2008 dönemine ilişkin onaylanan barış gücü bütçesi 5.9 milyar dolardır. Buna karşın 2007 yılı sonu ve 2006 başlarında genişleyen operasyonlar 1.1 milyar dolar daha gerektirmiştir. Gelecekte bu rakamın daha da artabileceği tahmin edilmektedir. (bkz. <http://www.un.org>)

Peki bu faturayı kim ödemektedir?

Konuya yasal açıdan bakıldığında, yani BM Şartına göre, örgüte üye tüm ülkeler, ekonomik güçleri ölçüsünce barış gücü operasyonlarını ve diğer BM harcamalarını karşılamakla yükümlüdürler. Hangi ülkenin ne kadar pay ödeyeceği, ulusal ekonomik kapasiteyi esas alan karmaşık bir formülle belirlenmiştir. Ancak bu yasal zorunluluğa rağmen, ülkelerin, özellikle de güçlü ülkelerin, mali yükümlülüklerini yerine getirme konusunda gönülsüz davrandıkları gözlenmektedir. Çarpıcı bir örnek vermek gerekirse, 2007 yılı sonu itibarıyla BM'e en fazla borçlu iki ülke, ABD ve Rusya'dır. ABD'nin borç miktarı 750 milyon dolar civarında, Rusya'nın ise 500 milyon doların üzerindedir. Üstelik borçlarını ödemeyen ülkeler ciddi bir yasal yaptırımla da karşılaşmamakta, bu da onların ödeme konusundaki isteksizliklerini cesaretlendirmektedir.

Bununla birlikte finans problemi BM'in etkinliği bakımından artık aşılması zorunlu bir sorun haline gelmiştir. Sorunu aşmak amacıyla, özellikle eski Genel Sekreterlerden Dr. Boutros Boutros-Ghali tarafından bir dizi öneri ortaya atılmıştır. Bunlardan bazıları, uluslararası para transferi vergisi,

uluslararası çevre vergisi, silah ticareti vergisi ve uluslararası seyahat vergisi gibi vergiler getirmeyi, bu kaynaklardan toplanacak gelirlerin doğrudan BM bütçesine aktarılmasını öngörmüştür (bkz. Boutros-Ghali; 1995). Ancak örgütün güç kazanması ve sorunlarının azalması durumunda siyasal manevra yeteneklerinin azalabileceği kaygısı taşıyan ABD ve diğer güçlü ülkeler, anılan önerilere sıcak bakmamışlardır. Bu gelişme çarpıcı bir gerçeğe de işaret etmektedir. Güçlü ulus-devletler ulusal çıkarları gerektirdiği ölçüde, belli bir düzeye kadar uluslararası örgütleri destekleyebilmekte, ancak onların kendi üstlerinde bir güç kazanacak konuma gelmelerini de hegemonyaları açısından sakıncalı görmektedirler. Bugün global ölçekte siyasal manevra yeteneğine sahip ülkelerin BM’i destekleme konusundaki isteksizlikleri, biraz da bu bağlamda değerlendirilebilir.

Bütçe açığı dışında finans meselesinin bir başka önemli boyutu da, halen geçerliliğini koruyan “oranlı katılım”, yani ülkelerin ekonomik kapasiteleri oranında BM bütçesine katkıda bulunmalarınıdır. Bu durum bazı ülkeleri rahatsız etmektedir ve bunların başında da ABD gelmektedir. Uzun bir süredir, neredeyse BM kurulduğundan beri, ABD’nin tek başına örgüt bütçesinin %30’unu karşılaması öngörülmektedir. Buna karşın çoğunluğunu az gelişmiş ülkelerin oluşturduğu 150’nin üzerinde devlet, ancak %10 oranında örgüte finansal katkıda bulunmaktadır. Bu oranlı katılım -belki de haklı olarak- ABD’nin tepkisini çekmekte ve anılan devlet katkı payının %25’e çekilmesini istemektedir. ABD’nin ödeme konusundaki gönülsüzlüğünün bir nedeni de budur. An-

cak halen katılım payları konusunda herhangi bir revizyon yapılmış değildir.

Nihayet üye ülkeler her bir barış gücü operasyonuna ilişkin yıllık bir “fatura” almakta ve ödemelerini buna göre yapmaktadır. Eğer barış güçlerinin konuşlandırıldığı çatışma bölgesi, ya da bölgeleri, ilgili ülkelere coğrafi açıdan yakın ve kendi çıkarlarını olumsuz yönde etkileme potansiyeline sahip ise, genellikle bu ülkelerin barış gücü harcamalarına aktif destek vermeleri söz konusu olmaktadır. Ancak bunun tersi durumlarda, yani çatışmaların uzak bölgelerde gerçekleşmesi ve doğrudan ulusal çıkarı tehdit etmesi hallerinde, üye ülkeler ödeme yükümlülüklerine kayıtsız kalabilmektedir. Yukarıda işaret edildiği üzere borca karşı ciddi bir yaptırımın bulunmaması da, bu kayıtsızlığı adeta sistemsel olarak teşvik etmektedir.

Dolayısıyla bir yandan artma eğilimi gösteren barış gücü harcamaları, diğer yandan üye ülkelerin katılım paylarını ödeme konusunda gönülsüz davranmaları, BM Barış Güçleri Departmanı’nda gideren büyüyen bir bütçe açığına sebep olmaktadır. Ortaya atılan bir takım önerilere rağmen bu açığın kapatılmasına ilişkin herhangi bir düzenleme de şu ana kadar yapılmış değildir. Doğal olarak bu durum, BM barış güçlerinin geleceğini tehdit eden ciddi bir sorun olarak varlığını devam ettirmektedir. (bkz. Yılmaz; 2005: 23–24)

Eğitim ve Dil Sorunu

Personel ve bütçe sorunlarının dışında, BM barış güçlerinin eğitim ve iletişimlerinde bir başka sorunlu alan olarak kendini göstermektedir.

Konuya açıklık getirmek gerekirse, öncelikle askeri eğitim bağlamında barış güçlerine katılan personel farklı ülkelerden geldikleri için, eğitim düzeylerinde de ciddi farklılıklar gözlenebilmektedir. Genellikle gelişmiş ülkelerden gelen askeri personel teknoloji destekli hayli yüksek bir askeri eğitimden geçmiş iken, gelişmekte olan ülkelerden katılımda bulunan personel bu bağlamda daha zayıf kalabilmektedir. Bu durum, barış gücü operasyonlarının başarısını olumsuz yönde etkileyebilmekte ve personel arası sorunlara yol açabilmektedir. Eğitim açısından barış güçlerinin belli bir standarda kavuşturulması yönünde birtakım öneriler ortaya atılmışsa da bu, şu ana kadar gerçekleşmiş değildir.

Benzer sorun, askeri operasyonları destekleyen sivil personel düzeyinde de ortaya çıkabilmektedir. Sivil personel de yine farklı ülkelerden, dolayısıyla farklı kültür ve eğitim düzeylerinden geldikleri için, soruna yaklaşımları, ortaya koydukları çabalar farklılık gösterebilmektedir. Bu, zaman zaman ele alınan problemin analizi ve çözümü konusunda entelektüel bir çeşitlilik yaratsa da, ekip çalışması bağlamında ciddi sıkıntılar ortaya koyabilmektedir.

Dil sorunu ise kendini genellikle iki şekilde göstermektedir. Birincisi, farklı ülkelerden gelen birliklerin anadilleri farklı olduğundan, aralarında ciddi iletişim güçlükleri yaşanabilmektedir. Ortak iletişim için İngilizce gibi yaygın olarak bilinen bir dil kullanılsa ve onun da yetmediği durumlarda beden dili devreye girse dahi, yine de personel arası iletişim arzu edilen bir düzeyde gerçekleşmeyebilmektedir. Bu durum, her şeyden

önce ortak bir amaç için çalışmanın gerektirdiği birlik duygusunun gelişmesi yönünde ciddi bir engel teşkil etmektedir. Personel doğal olarak kendi dilini konuşan kişilerle daha yakın ilişkiye girmekte ve diğerlerine mesafeli kalmaktadır. Ancak daha da önemlisi, dil problemi operasyonlarda birliklerin harekât yeteneğini kısıtlamakta ve koordinasyon sıkıntlarına yol açabilmektedir. Nitekim ABD'deki doktora öğrenimim esnasında bir konferansını dinlediğim BM barış güçlerinde görev yapmış tecrübeli bir Amerikalı subay, bu noktadaki sıkıntıyı dile getirmiş ve iletişim probleminin operasyonların başarısını çoğu kez olumsuz yönde etkilediği noktasının altını çizmişti.

Dil sorununa yönelik ikinci sıkıntı ise, barış güçlerinin çatışma bölgelerinde yerel halk ile yaşadığı iletişim güçlüğüdür. Nihayetinde barış operasyonlarının başarısı, biraz da yerel halkın barış güçleriyle yapacağı işbirliğine bağlıdır. Bu işbirliği ise güçlü bir iletişim gerektirmektedir. Barış güçlerinin yerel dile yabancı oldukları durumlarda halkın işbirliğini sağlama konusunda ciddi sıkıntılar yaşanabilmektedir. Bu, özellikle istihbarat faaliyetleri ile yönetim ve koordinasyon alanlarında kendini gösterebilmektedir. (Roberts; 1996:316–317)

Barış Operasyonlarının Artan Militarizmi

BM barış güçlerinin bir başka zayıf noktasını da, bu güçlerin artan militarizmi oluşturmaktadır. Bundan kasıt, etnik çatışmaların daha ziyade güç temelinde önlenebileceği ve çözümlenebileceği yönünde BM bünyesinde yaygınlaşan kanıdır.

Nitekim yukarıda da değinildiği üzere, Soğuk Savaş sonrası dönemde çoğu BM barış güçlerinin BM Şartının pasifist tedbirler öngören 6. bölümü çerçevesinde değil, zorlayıcı tedbirler öngören 7. bölümü çerçevesinde oluşturuldukları görülmektedir. (Eski Yugoslavya’da (UNPROFOR), Somali’de (UNOSOM I ve UNOSOM II), Liberya’da (UNMIL), Etiyopya ve Eritre’de (UNMEE) olduğu gibi.) Bu durum, temelde barış güçlerinin Soğuk Savaş döneminde gözlenen zayıflıklarını gidermek kaygısından kaynaklanmaktaysa da, zamanla barış operasyonlarına ilişkin daha güce dayalı bir zihniyetin yaygınlaşmasına yol açmaktadır. Bu anlayışın bir yansıması olarak da, etnik uyuşmazlıklara tarafların rızası olmasa dahi müdahalede bulunulabilmekte, artan oranda güç kullanımı ölüm ve yaralanmaları beraberinde getirebilmektedir. Dolayısıyla bazen barış operasyonları barışı tesis etmeye yönelik faaliyetler olmaktan çıkıp, adeta klasik anlamda bir savaş görünümüne bürünebilmektedir. Bu süreçte, Somali örneğinde olduğu gibi, kimi zaman sivillerin dahi yaşamlarını kaybetmeleri söz konusu olabilmektedir.

Oysa etnik çatışmalarda yabancı güçler tarafından ortaya konan güç kullanımı, pek çok ciddi sakıncaları beraberinde getirebilmektedir. Her şeyden önce bu durum, BM’nin “büyük güçlerin” çıkarlarına hizmet eden, adeta sömürgeci bir örgüt olarak algılanmasına yol açabilmekte ve bu yüzden yerel halkın barış güçlerine olan güveni derinden sarsılabilmektedir. Bu, aynı zamanda barış güçlerinden yerel işbirliğinin çekilmesi sonucunu da doğurabilmektedir. (bkz. Bellmy ve Williams; 2004)

İkinci olarak güç kullanımı ister istemez barış güçlerinin tarafsızlığına gölge düşürmektedir. Güce maruz kalan taraf genellikle kendini mağdur olarak görme eğilimine girmekte ve barış güçlerini diğer tarafın yanında yer almakla suçlamaktadır. Gerçekte böyle olmasa dahi, bu algılama sonucu BM güçleri barış askerleri olarak değil, “düşman taraf” ya da “düşman işbirlikçileri” şeklinde görülmekte ve çatışmaların hedefi haline gelebilmektedir. (Donald; 2003:417)

Üçüncü olarak BM sistemi geniş çaplı askeri operasyonları kontrol edebilecek bir sisteme de sahip değildir. Gerçekte amacında bu yoktur. Dolayısıyla durumun gerekleri büyük çaplı askeri müdahaleler gerektirse dahi, bunların yaşama geçirilmesi ve koordinasyonu bağlamında ciddi sıkıntılar ortaya çıkabilmektedir. Örneğin Bosna-Hersek’e yönelik geniş ölçekli BM müdahalelerinde Fransa ve İngiltere kendi başlarına hareket tarzı belirlemeyi tercih etmişler, özellikle karada BM otoritesini izlemek konusunda gönülsüz davranmışlardır. (Yılmaz; 2005:25)

Nihayet genellikle oldukça karmaşık ve çok nedenli olan etnik çatışmaların ağırlıklı olarak güç temelinde çözümlenebileceği yönünde yaygınlaşan kana, başlı başına tehlikeli bir gelişmedir. Güç kanalıyla etnik sorunlar belki kısa vadede baskılanabilir; fakat gerçek anlamda çözüme kavuşturulmaz. Bu yüzden etnik çatışmalarda gücü esas almanın ya da fazlasıyla güce dayanmanın, çatışmaların asıl nedenlerinin (underlying causes) göz ardı edilmesine, bunlar üzerine yapılması gereken girişimlerin silahların gölgesinde kalmasına neden olduğu söylenebilir.

Temel Güçlerin Konsensusu Sorunu

BM barış güçlerinin son bir zayıf noktası da, her şey olumlu seyretse dahi, bu güçlerin tesis edilmelerinin BM Güvenlik Konseyi daimi üyelerinin konsensusunu gerektirmesidir. Soğuk Savaş döneminde ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki süper güç çekişmeleri bu konsensusu net bir biçimde engellemiştir. Nitekim tüm Soğuk Savaş dönemi boyunca, yani yaklaşık İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemden 1980'lerin sonlarına kadar sadece 13 barış gücü tesis edilebilmiş, ABD 69, Sovyetler Birliği ise 114 kez veto yetkisi kullanmıştır. Ancak Soğuk Savaş'ın bitiminden sonra ideolojik kamplaşma yerini uluslararası işbirliğine bırakmış ve ancak bundan sonra BM etnik çatışmalar konusunda daha etkili çalışmaya başlamıştır. Bunun bir göstergesi olarak, örneğin 1990–1993 arası dönemde hiç veto yetkisi kullanılmamış ve 1990'dan günümüze kadar 50 yeni barış gücü oluşturulabilmiştir.

Şu an için genel eğilim, büyük güçler arasındaki uluslararası işbirliğinin devam edeceği yönündedir. Ayrıca bu işbirliğini destekleyen uluslararası dinamikler de mevcuttur. Ülkeler arasında artan ekonomik bağımlılık, uluslararası finans sistemi, nükleer kapasite nedeniyle modern savaşların yıkıcılığının son derece artmış olması, liberal demokrasilerin siyasal ve kültürel sistemler olarak küresel ölçekte yaygınlık kazanmaları, insan hakları konusunda artan duyarlılık; çevre, göç, spor, seyahat, iletişim ve ulaşım alanlarında artan uluslararası işbirliği, bu dinamiklerden temel bazılarına verilebilecek örnekler arasındadır. Ancak son tahlilde yine de sorun, şu anki uluslararası işbirliği eğili-

mini kimin garanti edebileceği sorunudur. Bu soruya verilebilecek basit ve yalın yanıt ise maalesef hiç kimsedir. Uluslararası anarşik ortam devam ettiği sürece, yani ulus-devletler üzerinde yaptırım gücüne sahip merkezi bir otorite bulunmadığı sürece bugünkü işbirliğinin teorik olarak yarın bir çatışmaya dönüşme olasılığı her zaman vardır. En azından çıkabilecek büyük bir ekonomik kriz, uluslararası bağımlılık nedeniyle dünyanın tüm bölgelerine sıçrayıp devletleri pekâlâ bu yöne sürükleyebilir.

Dolayısıyla genel olarak BM'nin, spesifik olarak ise barış güçlerinin etkinliğinin güçlü devletlerin uyum ve işbirliğine endekslı olması ürkütücü bir gerçektir. Bugün için bir sorun gözükmese dahi, barış güçlerinin geleceğine ilişkin ciddi kuşku doğurmaktadır.

ULUSAL GÜÇ KULLANIMI

Kimi etnik çatışmalarda ise uluslararası güçler hiç devreye girmeyebilmektedir. Bu, genellikle iki durumda söz konusu olmaktadır. Birincisi, eğer sorun temel güçlerin ağırlıklarını koydukları uluslararası toplum tarafından ulusal sınırlar içerisinde gerçekleşen bir "iç sorun" olarak tanımlanıyorsa, çatışmaya ilişkin herhangi bir uluslararası müdahale gerçekleşmemektedir. Bu tanımlama, bazen güçlü devletlerin çıkarlarını doğrudan ilgilendirmeyen çatışmalarda, müdahalenin doğuracağı olası kayıp ve maliyetlerden kaçınmak istemelerinden kaynaklanmaktadır. Kimi zaman da güçlü devletler, etnik çatışmaların dünyanın her yerinde ayrılıkçı hareketleri cesaretlendirebileceği ve

-statükodan fayda sağladıkları- sınırların değişmesine yol açabileceği endişesiyle bu çatışmaları bir iç sorun olarak değerlendirmek isteyebilmektedirler. Bu durumda, genellikle ülke yönetiminde söz sahibi olan dominant grup ya da gruplar da ayrılıkçı gruplara karşı desteklenmektedir. ABD'nin Endonezya hükümetini yıllarca merkezi otoriteye karşı ayaklanan Doğu Timurlara karşı desteklemesi örneğinde olduğu gibi.

İkinci durum ise, çatışmalara müdahale konusunda güç sahibi devletlerarasındaki görüş farklılığından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda kimi devletler uluslararası müdahaleden yana tavır alırken, kimileri aynı görüşü paylaşmayabilmektedir. Ancak uluslararası müdahale için BM Güvenlik Konseyi daimi üyelerinin oybirliği gerektiğinden, bu oybirliğinin gerçekleşmemesi durumunda uluslararası müdahale yolunda bir karar alınması imkansız hale gelmektedir. Nitekim bu durum, Soğuk Savaş döneminde tipik bir biçimde yaşanmıştır. Gerek ABD, gerekse Sovyetler Birliği, siyasal etkilerinin azalacağı endişesiyle kendi blokları dâhilinde gerçekleşen etnik kökenli çatışmalara uluslararası müdahaleden yana olmamışlar ve bunu engellemek için veto yetkilerini kullanmışlardır. (Yılmaz; 2005:17)

Dolayısıyla etnik çatışmalara uluslararası müdahale, istenen, arzu edilen bir durum olsa dahi her zaman mümkün olmayabilmektedir. Bugün de her etnik çatışmaya ilişkin bir uluslararası müdahale söz konusu değildir. Ted Robert Gurr önderliğinde yürütülen Minorities at Risk Projesi ortaya koymaktadır ki 2002 tarihi itibarıyla çoğunluğu Afrika kıtasında olmak üzere dünyanın çeşit-

li bölgelerinde çatışma içerisinde olan 275 etnik grup bulunmaktadır. (Gurr ve Davies; 2002:31) Oysa BM barış güçlerinin müdahalede bulunduğu etnik çatışma sayısı sadece 47'dir. İşte uluslararası güçlerin devreye girmedikleri veya giremedikleri durumlarda, etnik çatışmalar ulusal güçler kanalıyla önlenmeye çalışılmaktadır.

Ancak gücün yalnızca ulusal güvenlik güçlerine dayanılarak kullanımı, tarafsızlık bağlamında daha sorunlu olabilmektedir. Çünkü ulusal güçler genellikle dominant konumdaki grup ya da grupların çıkarlarını öncelikli olarak gözeten bir tavır sergilemektedirler. Bu nedenle çatışmayı çözmek yerine, daha da alevlendirebilmekte, çatışmanın tırmanmasına yol açabilmektedirler. Dahası, çatışma sürecinde yaşanan karşılıklı kayıplar bir tür toplumsal travmalara dönüşüp tarafları daha duygusal davranmaya sevk edebilmektedir. Böylece taraflar rasyonellikten uzaklaşabilmekte ve etki-tepki şeklinde gerçekleşen çatışmanın kısır döngüsü içerisine girebilmektedirler.

Taraflar arasında bariz bir güç asimetrisi durumunda ise, güçlü tarafın güçsüz tarafı baskılaması, dolayısıyla çatışmayı kısa vadede bu şekilde bastırması söz konusu olabilmektedir. Ancak bu bastırma, çözüm ile aynı şey değildir. Tarihsel veriler göstermektedir ki, güç kanalıyla baskılanan gruplar, bunu toplumsal bir travmaya dönüştürüp grup kimliklerinde yıllar yılı saklamaktadırlar. Koşullar elverişli hale geldiğinde ve yeterince güç topladıklarında ise, yeniden merkezi otoriteye karşı çatışma içerisine girmektedirler.

Bu nedenle, genel olarak etnik çatışmaların sadece ulusal güç kullanılarak da çözümlenemeyeceğini ifade etmek mümkündür. Ancak bu, ulusal gücün etnik çatışmalarda hiç fonksiyonel olmadığı şeklinde de yorumlanmamalıdır. Özellikle uluslararası güçlerin devreye giremedikleri durumlarda, makul düzeyde, tarafsızca ve yasal çerçevede kullanılmak kaydıyla, ulusal gücün dahi etnik uyumsuzluk çözümü sürecinde bazı pozitif fonksiyonları bulunabilmektedir.

Örneğin geniş ölçüğe taşınmış etnik çatışmalarda, tüm çabalara rağmen toplumlar arasında tam bir barış durumu söz konusu olmayabilir. Toplum dediğimiz varlık tek, üniter bir yapı arz etmediği için, toplum bünyesinde çatışmanın acısını doğrudan yaşamış kimi gruplar barışı kabullenmek istemeyebilirler. Öte yandan bazı birey ve gruplar için çatışma, barış ortamında elde edemeyecekleri liderlik, statü ve gelir aracı olabilir. Özellikle çatışma sürecindeki liderliğin barış ortamına taşınma olasılığı düşük ise, çatışmanın lider çevreleri barışa tepki gösterebilirler. Yine çatışma sürecinde türeyen ve yıllarca bağimsiz hareket etmeye, şiddet kullanmaya alışmış değişik terör grupları, barışın gerekli kılacağı uyum ve birlik havasına adapte olmakta güçlük çekebilirler. Kimi zaman da bazı gruplar ortaya çıkan barışın koşullarını gerçekten beğenmeyebilir ve kendi amaçları gerçekleşene kadar çatışmayı sürdürme eğilimine girebilirler. Toplumlar arası barış karşılıklı ödün ve uzlaşma gerektirirken, bu grupların uzlaşmaz tavırlarıyla barışa dâhil olmaları pek de mümkün olmayabilir. Nihayet uzun bir zaman dilimine yayılan etnik çatışmalar, tüm negatif sonuçlarına rağmen toplumlar üzerinde belli bir alışkanlık yara-

tabilir ve barışa yaklaştıkça, en azından bazıları sanki bir şeyler kaybediyorlarmış gibi algılamaya başlayabilirler, objektif açıdan bu böyle olmasa dahi.

İşte tüm bu farklı cephelerden gelebilecek tepkilere ve toplumlar arası barışı sabotaj girişimlerine karşı ulusal güç kullanımı fonksiyonel olabilir. Çünkü son tahlilde barışa ulaşmak, her zaman sadece barışçıl kanallarla mümkün olmayabilir. Uzlaşmadan uzak kimi radikal kesimleri sorunun genelinden uzaklaştırmak, bazen güç kullanımının devreye girmesini zorunlu kılabilir.

SONUÇ

Yukarıdaki değerlendirme ve tartışmalar ışığında, etnik çatışmaların önlenmesi ve etnik barışı tesis sürecinde gerek BM barış güçlerinin, gerekse ulusal güvenlik güçlerinin fonksiyonel olabileceği durumlar bulunduğunu ifade etmek mümkündür. Özellikle çatışan taraflar arasında fiziksel şiddetin durdurulması, uzlaşma mantalitesinden uzak radikal kesimlerin sorunun genelinden uzaklaştırılması, insani yardımların çatışma bölgelerine güvenle ulaştırılması, ya da varılan bir antlaşmanın olası sabotaj girişimlerinden korunması hallerinde güç, barış sürecine dahil edilmesi gereken bir unsur olabilmektedir.

Ancak güç kullanımı konusunda son derece titiz davranılması ve gücün barışı tesis sürecinde tek araç haline gelmemesi gerekir. Kullanılan güç, ister çok uluslu, isterse ulusal nitelikte olsun, amaçla orantılı şekilde makul bir düzeyde tutulmalı ve mümkün olduğunca tarafsız olmalıdır. Bu bağ-

lamda, genel bir ifadeyle, BM barış güçlerinin, taraf tutma eğilimi yüksek ulusal güçlere göre daha fonksiyonel ve yararlı olabileceği söylenebilir. Fakat BM barış güçleri de, yukarıda anlatım bulan ciddi bazı sorunlarla karşı karşıyadır ve geleceğe ilişkin kapasitesi bu sorunların başarıyla aşılabileceğine bağlı gözükmektedir.

Öte yandan güç kullanımı esnasında özellikle insan hakları ihlallerinden kaçınılması gerektiği noktasının altı çizilmelidir. Çünkü bu tür ihlaller kolaylıkla toplumsal travmalara dönüşüp, çatışan toplumlar arasında aşılması güç psikolojik bariyerler yaratılmakta, iyileştirilmesi zor yaralar açılmaktadır. Nitekim işkence ve yaygın insan hakları ihlallerine maruz kalmış toplumların barışı benimsemeleri oldukça zordur. Kendilerini çatışmanın subjektif dinamiklerine kaptıran bu toplumlar, genellikle her ne pahasına olursa olsun çatışmayı devam ettirme eğilimindedirler. Objektif açıdan bir sonuç elde edemeyecek konumda olsalar dahi. Ayrıca ulusal güç kullanımı gerektiren durumlarda gücün farklı etnik grupları dâhil eden bir biçimde oluşturulması, sadece dominant gruplardan oluşan ve bu grupların diğerlerine karşı kullandıkları bir “sopa” halini alması gerekir.

İşte bu hassasiyetlerin gösterilmediği, gösterilmek istenmediği, ya da yeterli düzeyde gösterilmediği durumlarda güç kullanımı, pozitif fonksiyonları bir yana, kolayca toplumlar arası çatışmaları tırmandırmaktadır. Nihayetinde etnik çatışmaları önlemeye ya da çözmeye yönelik çabaların, gerektiğinde makul düzeyde ve tarafsız güç kullanımını da kapsayan, ancak mutlaka çok

yönlü bir temelde gerçekleşmesi gerekmektedir.

Kaynakça

Abu-Nimer, Muhammed. (1998). "Conflict Resolution Training in the Middle East". *International Negotiation* 17 (3): 101–118.

Bellmy Alex ve Williams, Paul. (2004). "Thinking About Peace Operations". *International Peacekeeping* 11 (2): 183–212.

Berdal, Mats. (2003). "Ten Years of International Peacekeeping". *International Peacekeeping* 10 (4): 5–11.

Boutros-Ghali, Boutros. *Agenda for Peace*. New York: United Nations, 1995.

Donald, Dominic. (2003). "Neutral is Not Impartial: The Confusing Legacy of

Traditional Peace Operations Thinking". *Armed Forces and Society* 29 (1): 415–448.

Gurr, Ted R. ve Davies, John. "Dynamics and Management of Ethnopolitical Conflicts". *Second Track/Citizen's Diplomacy: Concepts and Techniques for Conflict*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2002: 30-43.

Oberschall, Anthony. *Conflict and Peace Building in Divided Societies: Responses to Ethnic Violence*. New York: Routledge, 2007.

Ray, Murphy. *UN Peacekeeping in Lebanon, Somalia, and Kosovo*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

Roberts, Adam. "The Crisis in UN Peacekeeping". *Managing Global Chaos: Sources of and Responses to International Conflict*. Washington, DC: US Institute of Peace,

1996: 297–319.

Serafino, Nina M. *Peacekeeping and Related Stability Operations*. New York: Novinka Books, 2005.

The Clinton Administration's Policy on Reforming Multilateral Peace Operations.

Washington, DC: US Department of US Publication 10161, May 1994.

UN Monthly Summary, 2007.

Yılmaz, Muzaffer E. (2005). "Intra-State Conflicts in the Post-Cold War Era".

International Journal on World Peace 24 (4): 13–29.

_____. (2006). "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Sınır İçi Etnik Çatışmalar".

Uluslararası Hukuk ve Politika 2 (6): 17–30.

_____. *Etnik Çatışmalar*. Ankara: Nobel, 2007.

İnternet

<http://www.un.org> (4 Temmuz 2008)